

Natalie Angier

GEOGRAFIA INTIMĂ A FEMEII

Traducere din limba engleză
MARIAN STAN

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Prefață	11
Introducere. <i>Ieșirea la lumină</i>	20
1. Oul, pe când nu era bătut. <i>Totul începe cu o celulă solară fără cusur</i>	29
2. Imaginația-mozaic. <i>Înțelegerea cromozomului „feminin”</i>	48
3. Predispoziția inițială. <i>Este corpul femeii o construcție pasivă?</i>	70
4. Clavecinul bine temperat. <i>Despre evoluția clitorisului</i>	95
5. Coarne și ventuze. <i>Uterul rătăcitor</i>	125
6. Isterie în masă. <i>Pierderea uterului</i>	157
7. Raționamente circulare. <i>Povestea sânilor</i>	172
8. Apă sfințită. <i>Laptele matern</i>	196
9. Un coș galben-cenușiu. <i>Ovarul plin de daruri</i>	217
10. Ungerea mecanismelor. <i>O scurtă istorie a hormonilor.</i>	235
11. Venus în haină de blană. <i>Estrogenul și dorința</i>	254
12. Atenție la menopauză. <i>Putem trăi fără estrogen?</i>	270
13. Nimic nu se compară cu notorietatea. <i>Mame, bunici și alte mari doamne</i>	280
14. Fluierături admirative și zâmbete de hienă <i>Testosteronul și femeile</i>	307
15. Agitând apele. <i>În apărarea agresivității feminine</i>	336
16. Carne ieftină. <i>Învățând să-ți flexezi mușchii</i>	362

17. Lucrarea dragostei. <i>Chimia legăturilor umane</i>	380
18. Despre porci și lături. <i>Psihologia evoluționistă sub lupă</i>	406
19. O sceptică în paradis. <i>Apel la o psihologie revoluționară</i>	445
 Anexe	460
<i>Corectitudinea biologică</i>	460
<i>Metoda științifică. „Au sperietorile de ciori ADN?”</i>	475
<i>Contrariile se atrag? Nu și în viața reală</i>	485
<i>Să treci de la o căsnicie la alta nu e un joc exclusiv masculin</i>	490
 Mulțumiri	494
Bibliografie	496

PREFĂȚĂ

Tribul Karo Batak este alcătuit din fermieri tradiționali care trăiesc în mici sate împrăștiate pe platoul înalt al Sumatrei de Nord, în Indonezia. Ei duc o viață dură, la limita subzistenței, poartă haine viu colorate, sunt rareori expuși mass-mediei occidentale, iar bărbații au o preferință pentru femeile cu tălpi mari. Acest ultim amănunt poate că pare o ciudățenie fără importanță, dar, așa cum afirma antropologul Goeff Kushnick, de la Universitatea din Washington, în numărul din septembrie 2013 al revistei *Human Nature*, preferința tribului Karo Batak pentru femeile cu tălpi mari nu concordă cu anumite concepții darwiniste legate de trăsăturile pe care bărbații le caută la perechea lor.

Conform unei abordări mai în vogă și mai agresive, proprie psihologiei evoluționiste, modul în care au evoluat bărbații și femeile îi face să aibă în minte criterii foarte diferite când sunt în căutarea unui partener. Se spune că femeile doresc un bărbat cu mijloacele materiale, pentru a le ajuta să-și crească progeniturile, așa că ele caută la un bărbat semnele statutului social și ale bogăției – să fie priceput la mănuierea sulitei, să aibă portofelul burdușit. În schimb, bărbații doresc o pereche care să-și poată îndeplini rolul reproductiv pentru cât mai multă vreme, și scrutează peisajul căutând semnele tinereții și ale nubilității: păr lucios, buze cărnoase, sâni obraznici. Iar deoarece tălpile unei femei tind să se lățească după fiecare an și naștere, psihologii evoluționiști presupun că mărimea tălpii ar trebui să figureze și ea printre criteriile de nubilitate și că, după toate probabilitățile, bărbații sunt condiționați să considere tălpile delicate mai atrăgătoare decât contracandidatele lor bătrâne și urâte. Desigur, au apărut mai multe studii interculturale care confirmă preferința pentru tălpile mici, dând o anume recunoaștere științifică vechiu-

lui vers cântat de Fatts Waller: „Nu te vreau pentru că ai picioarele prea mari”.

Cu toate acestea, așa cum a descoperit Geoff Kushnick, bărbații din tribul Karo Batak refuzau să se conformeze modelului. Când unui număr de 159 dintre ei le-a fost arătat un set de cinci siluete feminine în care singurul detaliu diferit era mărimea tălpilor, bărbații au considerat că femeia cu cele mai mari tălpi este mai atrăgătoare decât celelalte patru. În plus, bărbații și-au manifestat activ *aversiunea* față de imaginea femeii cu cele mai delicate tălpi – aceeași imagine pe care bărbații participanți la studiile anterioare au considerat-o, de regulă, cea mai atrăgătoare. După cum s-a dovedit, tribul Karo Batak nu era singurul cu o asemenea predilecție. Când Kushnick a reexaminat în detaliu preferințele consemnate cu ocazia respectivelor studii multiculturale, a descoperit că preferința pentru tălpi mici prevalează în medii compozite, unde exista o considerabilă varietate culturală; cu cât populația era mai puțin urbanizată și mai puțin expusă mijloacelor de informare în masă occidentale, cu atât mai mare era probabilitatea ca bărbaților să le placă imaginile unor femei cu tălpi sensibil mărite.

Rezultatele privitoare la aceste preferințe au confirmat anumite studii care puseseră sub semnul întrebării alt element al dogmei propovăduite de psihologia evoluționistă: atracția exercitată de talia de viespe, despre care se presupune că ar fi universală. Se spunea că pretutindeni bărbații preferă femeile cu talie subțire în raport cu lărgimea șoldurilor, în locul celor cu forme mai masive, mai îndesate. La urma urmei, nimic nu transmite mai pregnant mesajul „femeie tânără, în floarea vârstei, aflată la maximum potențialului estrogenic” decât o siluetă de clepsidră, așa-i? Dar și în această privință cercetătorii au descoperit excepții de la regulă, culturi înapoiate în care bărbații susțin că agreează femeile cu talia groasă și cred că, potrivit raportului considerat de ei „ideal” dintre talie și șold, femeile cu talia subțire arată cam bolnăvicioase. Din nou, bărbații care nu corespund majorității aparțineau unor culturi izolate, ce nu au avut decât un contact sporadic cu mass-media occidentală, cu Beyoncé și Spanx. După cum scria Geoff Kushnick, asemenea cercetări „au implicații asupra conceptului de universalitate adoptat în unele ver-

siuni ale psihologiei evoluționiste” și pune sub semnul întrebării „opinia că o singură măsură se potrivește tuturor”. Curajos, Kushnick a afirmat că există posibilitatea ca preferințele umane în materie de împerechere să fie „flexibile”, să se modifice în funcție de circumstanțele locale, nefiind predeterminate de structura cromozomilor cuiva. Chiar dacă occidentalilor le este dificil să-și imagineze așa ceva, s-ar putea ca bărbații care trăiesc în societăți aflate la limita subzistenței să prefere un aspect ce denotă robustețe și un pas sigur în locul unui set de „semnale ale tinereții”, semiotica atrăgătoare a Lolitei *en pointe*.

Aduc în discuție această problemă deoarece *Geografia intimă a femeii* dezbate pe larg unele dintre cele mai comod-tendențioase afirmații legate de diferențele dintre bărbați și femei, afirmații ce au apărut din zona psihologiei evoluționiste – că, de exemplu, femeile sunt rezervate și mofturoase, în vreme ce bărbații sunt aprigi și promiscui, sau că femeile sunt mai puțin obsedate de putere și succes decât bărbații – iar asta este un lucru bun, mai ales dacă se concretizează în coacerea mai multor briose roșii și fragede, tocmai bune pentru adus la serbarea școlară. De când a apărut prima ediție a acestei cărți, s-au dezvoltat o multitudine de școli diferite, unele dintre ele foarte creative și rafinate, școli care aplică ideile darwiniste în studiul comportamentului uman. Cercetătorii se autointitulează antropologi evoluționiști, ecologiști ai comportamentului uman, biologi evoluționiști ai dezvoltării, sau pur și simplu oameni de știință. Ei privesc oamenii ca pe niște animale foarte inteligente, cu un trecut lung și haotic, animale care se ocupă cu decodarea interacțiunii complexe dintre biologie și biografie, gene și cultură, variabilitatea individuală și continuitatea hominizilor ca specie. În particular, mulți dintre acești savanți evoluționiști vor exprima rezerve față de subdisciplina psihologiei evoluționiste și de înclinația ei de a face afirmații fără acoperire, față de ușurința cu care cei mai înfocați apărători ai ei vor integra o simplă descoperire preliminară într-o grandioasă saga despre adâncile rădăcini evoluționale ale diferențelor dintre bărbat și femeie. Cu toate acestea, este nevoie de curaj pentru a contrazice declarațiile psihologiei evoluționiste. Iată motivul care mă face să caracterizez drept curajos gestul lui Kushnick de a pune sub semnul întrebării modelul

„măsurii ce se potrivește tuturor” în privința preferințelor umane legate de împerechere. Când sunt puși în fața unor rezultate care le pun la îndoială convingerile profunde sau când întâlnesc sceptici care pun la îndoială maniera lor de a interpreta un anumit set de date, psihologii evoluționiști pot fi deosebit de țăfnoși și de sensibili. Ei își vor acuza criticii, spunând că sunt ignoranți, că nu cred în evoluție, că permit opiniilor politice să le umbrească discernământul științific, sau toate acestea la un loc. David Buss, un patriarh al industriei psiho-evoluționiste, s-a comparat pe sine cu Galilei, pretinzând că apără adevăruri tot atât de incontestabile precum heliocentrismul împotriva forțelor întinericului. În 2012, Alice Eagly și Wendy Woods, niște psihologe respectabile și foarte experimentate în teoria darwinistă, au publicat un referat lung, cu multe note de subsol, intitulat „Construcția biosocială a diferențelor de sex și similitudini în comportament”. Referatul analizează varietatea considerabilă a diferențelor psihologice dintre sexe, așa cum se întâlnesc ele pe tot cuprinsul mapamondului și de-a lungul vremii, observând cât de problematică este o astfel de variație pentru cineva convins că există anumite elemente „definitorii” când vorbim despre natura bărbatului și a femeii. Așa cum era de așteptat, lucrarea a suscitat o replică în publicația *Evolutionary Psychology*, în care Barry Kühle, de la Universitatea Scranton, le-a discreditat pe Eagly și Woods, etichetându-le drept „feministe ale sexului”, cu o gândire care „trebuie să evolueze”. Și probabil că, pe deasupra, au și tălpile prea mari.

Polemica legată de psihologia evoluționistă nu este un simplu joc de salon. Mulți au luat prea în serios cele mai nefondate și peremptorii afirmații venite din această zonă, iar unii dintre acești oameni sunt foarte influenți. În 2005, când Lawrence Summers – pe atunci rectorul Universității Harvard – a sugerat că lipsa femeilor din eşaloanele de vârf ale lumii științifice s-ar putea să nu fie atât din pricina discriminării sexuale sau a dificultății de a împăca maternitatea și cariera profesională, cât inferiorității innăscute a femeilor în materie de aptitudini matematice și relativei slăbiciuni a impulsului competițional, unii critici au observat că poziția lui Summers era suspect de asemănătoare cu cea susținută de psihologia evoluționistă.

INTRODUCERE

Ieșirea la lumină

Această carte este o celebrare a corpului feminin – a anatomiei, a chimiei și evoluției sale, dar și a hohotului său de râs. Este o carte personală, încercarea mea de a găsi o modalitate de a gândi biologia inerentă faptului de a fi femeie fără a cădea în mlaștina determinismului biologic. Este o carte despre lucruri pe care le asociem de obicei cu imaginea femeii – pântecul, ovulul, sânii, sângele, atotputernicul clitoris – și despre lucruri de regulă neasociate cu femeia: mișcare, forță, agresivitate și furie.

Este o carte despre extaz, un extaz ferm ancorat în carne, în frumusețile trupului. Corpul femeii merită un respect dionisiac, și pentru a-mi pleda cauza, invoc spiritele și pârgghiile pe care le cunosc cel mai bine și le iubesc cel mai mult. Recurg la știință și medicină pentru a schița o hartă funcțională a părților pe care le numim feminine și pentru a descrie dinamica lor internă. Recurg la Darwin și la teoria evoluționistă, pentru a clarifica originile geografiei noastre intime – de ce trupurile noastre arată și se comportă așa cum o fac, de ce sunt rotunjite și catifelate, dar acționează abrupt și dur. Vizitez domeniile istoriei, artei și literaturii, căutând să înțeleg contextul în care o anumită parte a corpului sau un anumit capriciu corporal a fost reprezentat(ă) de-a lungul timpului. Culeg și selectez, conform unor criterii clare sau după impulsul de moment, dintre spectaculoasele progrese survenite în modul nostru de a înțelege genetica, creierul, hormonii și dezvoltarea, pentru a oferi posibile scenarii pulsionilor și acțiunilor noastre. Arunc la gunoi idei și teorii – despre originea sânilor, despre scopul orgasmului, despre dragostea arzătoare pe care o avem față de mamele noastre, despre

motivul pentru care femeile au nevoie una de alta și se disprețuiesc reciproc cu aproape același zel. Unele dintre aceste teorii sunt mai simple decât altele. Se întâmplă să propun anumite teorii deoarece am dat peste ele în decursul cercetărilor și le-am considerat fascinante, uimitoare – precum ipoteza pe care ne-o propune Kristen Hawkes, potrivit căreia bunicile au dat naștere speciei umane prin simplul fapt că au refuzat să moară când le-au dispărut ovarele. Aleg alte teorii pentru că sunt deconcertante, deoarece au puterea de a contrazice linia partidului în privința „naturii” feminine, în timp ce pe altele le arunc spre cititor, așa cum arunci boabele de orez spre o mireasă – pentru a-i aduce noroc, veselie, speranță și anarhie.

Recunoaștem că o stare corporală dionisiacă nu se dobândește ușor, deoarece trupul feminin a fost privit într-un mod abominabil vreme de secole întregi. I-a fost exagerată importanța sau a fost total ignorat. El a fost conceput ca aparținând celui de-al doilea sex, primei încercări, sexului slab, sexul deficitar, premiul de consolare, sucubul, bărbatul ratat. Suntem lascive, fandosite, animalice, eterice. Am născut mai multe metafore nejustificate decât embrioni nedoriți.

Dar noi, femeile, știm în ce măsură toate astea nu sunt decât mizerii: foarte drăguțe, foarte sofisticate, aproape flatante în ferocitatea lor, dar, la urma urmei, mizerii. Putem iubi bărbații și putem trăi cu bărbații, dar unii dintre ei au spus lucruri stupefiant de inexacte despre noi, despre corpurile și psihicul nostru. Să luăm drept exemplu mitul sanctuarului interior. Bărbații ne privesc trupurile și nu se grăbesc să ne vadă organele genitale exterioare; foarte convenabilul nostru triunghi din piele catifelată, frunza naturală de *pubis ficus*, estompează contururile vulvei. În același timp, bărbații tânjesc să forțeze portalul de blană și pliurile exterioare, pentru a ajunge la organele genitale interne, organe încă și mai ascunse, pentru a ajunge în incinta sacră a vaginului. Nu este de mirare, așadar, că femeia începe să cultive parțial ascunderea. Bărbații doresc ceea ce nu pot vedea, prin urmare ei presupun că, ferm convinse de propria superioritate, ne place la culme să amenajăm șanțuri de apărare în jurul nostru. Femeia – cupa, urna, grotă, jungla cu aromă de

mosc. Noi suntem misterul întunecat! Noi suntem meandrele ascunse, înțelepciunea primordială și, desigur, întotdeauna pânțele, purtând viața, eliberând viața, și apoi sugând-o iar înapoi în acele htonice falduri umede. „Așadar, sexualitatea masculină, întorcându-se la această sursă primordială, bea de la izvorul ființei și pătrunde pe tărâmul întunecos unde sus este jos iar moartea este viață, pe tărâmul mitologiei,” scrie John Updike.

Dar, surorilor, suntem noi într-adevăr cupe și sticle, vase și cutii? Suntem, oare, păianjeni care-și țin pânze sferice, pregătindu-ne să atacăm, bine ascunse în miezul pântecelor noastre, sau suntem niște păianjeni orbi care trăiesc în subteranele ascunzișului nostru? Suntem chiar atât de introvertite și de oculte? Pe Hecate, nu! Nici mai mult, nici mai puțin decât bărbații. E adevărat că bărbații au penisuri care par să-i externalizeze, să le dea forță brută și posibilitatea de a para în lumea aflată dincolo de corpurile lor, dar senzațiile pe care le aduc penisurile lor, ca și cele pe care ni le aduce clitorisul, sunt resimțite superb, lăuntric și plinar: nu-i așa că până și degetele de la picioare simt orgasmul, ori care ar fi sexul proprietarul acelor degete? Bărbații au testicule exterioare, în vreme ce ovarele femeilor sunt bine adăpostite înăuntru, nu departe de linia oaselor iliace. Dar ambele organe își secretă produsele și își exercită efectele endocrine și reproductive în interior. Bărbații trăiesc în capetele lor, ca și noi, captivi în ficțiunea minții universale.

În același timp, nici noi, nici bărbații nu știm prea bine ce fac corpurile noastre pe dinăuntru de la o clipă la alta, cum lucrează ficatul, inima, hormonii, neuronii. Și totuși faptul că ne aflăm în posesia acestei grandioase activități organice ascunsă vederii nu ne impresionează deloc prin aura ei mistică, indiferent că suntem bărbați sau femei. Am un pancreas: Eu sunt Enigma.

Chiar și în lunile de sarcină, evenimentul care întruchipează, probabil, conceptul de femeie ca vrăjitoare subpământeană, adeseori, mama nu se află în rezonanță cu redutabila ei magie întunecată. Îmi amintesc că mă aflam în al treilea trimestru de sarcină, simțind, practic, non-stop, neastâmpărul fătului din pânțele mele. Dar nu aveam habar dacă el lovea cu piciorul, împingea cu cotul sau dădea cu capul de trambulina

amniotică, și cu atât mai puțin dacă era euforic, speriat sau plictisit. Înainte de a face o amniocenteză, eram convinsă că intuiția mea – feminină? maternă? reptiliană? – descoperise sexul fătului. Era suprema intuiție viscerală, și mormăia ca un băiat. Am visat la un ou colorat în albastru-regal și m-am trezit stânjenită de exhibiționismul necioplît al simbolului. Măcar ceva se potrivește, credeam. Mama urmează să nască un băiat. Ei, bine, verdictul amniocentezei a fost diferit: el era o ea.

Echivalarea corpului feminin cu misterul și cu *sfânta sfintelor* își diseminează sporii prostiei în toate direcțiile. Ajungem, astfel, să fim asociate cu noaptea, cu pământul și, desigur, cu Luna, care, precum mingea săltăreață din vechile music-halluri hollywoodiene, respectă cu atâta precizie „ineluctabila” noastră ciclicitate. Până la ovulație suntem „în creștere”, descăștem odată cu scurgerile de sânge. Luna ne atrage, ne smucește pântecul, ba ne dă chiar și crampele menstruale. Dragele mele *dame*, nu-i așa că noaptea vă vine să vă furișați afară și să urlați la luna plină? Poate că așa e; la urma urmei, luna plină este atât de frumoasă, mai ales când este aproape de orizont și aduce un pic cu un sân de culoarea untului. Și totuși, dorința de a urla de bucurie nu are prea mult în comun cu probabilitatea ca noi să cumpărăm tamponi; de fapt, bănuiesc că majoritatea dintre noi, cele care au menstruație, habar n-au în ce moment al ciclului lunar cade menstruația noastră. Cu toate acestea, locurile comune nu dispar cu una, cu două; prin urmare, încă dăm peste descrieri șmechere și obosite ale femeii, care seamănă cu un ingredient înscris pe eticheta unui aliment bio, și sună cam așa: „Ciclurile naturii sunt ciclurile femeii. Femininitatea biologică este o succesiune de întoarceri circulare, care încep și sfârșesc în același punct”. După cum scrie Camille Paglia în volumul *Sexual Personae*.

Femeia nu visează la o evadare transcendențială sau istorică din ciclul naturii, de vreme ce ea este acel ciclu. Maturitatea ei sexuală este o cununie cu Luna, ce o face să crească și să scadă odată cu fazele lunii. Cei vechi știau că femeia este legată de calendarul naturii, funcție pe care nu o poate refuza. Ea știe că nu există liber-arbitru, de vreme ce ea nu este liberă. Nu are altă cale decât să accepte. Fie că dorește să fie

mamă sau nu, natura o pune în jug, ea trebuie să asculte de legea procreării, cu ritmul ei imuabil. Ciclul menstrual este un ceas deșteptător ce nu poate fi oprit până când natura nu vrea asta. Corpul ceresc al Lunii, luna calendaristică și menstra: același cuvânt, aceeași lume.

A, da. Etimologia este mereu arbitrul adevărului.

Femeile se neliniștesc și devin cu adevărat lunatice când văd cum în ultima vreme învie toate clișeele fetide despre care eu, și probabil și voi, fetelor, credeam că au fost de mult înecate, măcelărite și arse. Am scris și am citit lucrări despre biologie și evoluție de mulți ani și începe să mă scârbească modul în care „știința” este prinsă cu acul de posterioarele noastre precum niște cozi de măgar, apoi lipită bine prin discursuri despre realismul creierelor lucide. M-am săturat să citesc cărți de psihologie evoluționistă, de neo-darwinism sau de biologie a sexelor în care se spune că, de fapt, femeile seamănă întru totul cu știrile false: că avem un libido letargic în comparație cu bărbații, că jinduim mai mult după monogamie și că, dincolo de sfera strict sexuală, suntem oarecum dezinteresate de realizări și renume, că îl preferăm pe *a fi* mai curând decât pe *a face*, că avem o fire liniștită și retrasă, că suntem mai „prietenoase”, că matematica nu este punctul nostru forte, și așa mai departe, până când ne întoarcem la vagile începuturi ale omului de Cro-Magnon. M-am săturat să tot aud că evoluția oferă explicații solide pentru înșușirile atribuite naturii feminine și că noi trebuie să le acceptăm ca atare, pline de curaj și zâmbitoare.

De asemenea, m-am săturat să mi se spună că nu trebuie ca feminismul meu să mă împiedice să văd „realitatea” și să accept „faptele”. M-am săturat de toate acestea deoarece iubesc latura animalică, iubesc biologia și corpul, în special corpul feminin. Iubesc ceea ce trupul aduce în dar creierului când creierul este deprimat și arogant. Dar multe dintre poveștile despre datul ereditar al femeii pe care le auzim frecvent sunt atât de sărăcite, incomplete și inexacte, atât de străine de orice dovadă concretă, încât, pur și simplu, nu-mi par a fi deloc adevărate nici mie și, bănuiesc, nici multor altor femei care ignoră aproape total ceea ce știința are de spus în legătură cu ele.

OUL, PE CÂND NU ERA BĂTUT

Totul începe cu o celulă solară fără cusur

Lasă câțiva adulți în aceeași cameră cu un bebeluș gingaș și este ca și cum ai pune un calup de unt sub razele soarelui de amiază. Aproape imediat ce s-au adunat în jurul pătuțului, oasele lor de adulți încep să se înmoaie și spinările lor se îndoaie. Ochii li se umezesc, potopiți de fericire. Adulții își pierd uzul rațiunii și descoperă noi registre vocale – contratenor, soprană, purceluș. Iar dacă, întâmplător, bagă de seamă mâinile bebelușului, se pregătesc pentru o variantă a vechii Ode dedicate Unghiei. Nimic nu concentrează adorația adulților într-o asemenea măsură ca unghia unui nou-născut, cu precocitatea-i atât de adorabil condensată. Observă minuscula cuticulă de jos, sprânceana albă de cheratină din vârf, pielea curbată a corpului unghiei, irezistibila seriozitate a întregului: arată ca și cum chiar ar funcționa! Iubim unghia bebelușului pentru aptitudinea ei de a flata, pentru faptul că ea recrează în mic, dar fidel, propria noastră formă. Mai mult decât în coapsă sau în ochi, mai mult chiar decât în cochilia arcuită a urechii, homunculul, adultul în avanpremieră, se găsește în unghie. Și astfel ni se aduce aminte că viitorul e asigurat.

În ceea ce mă privește, prefer ouăle.

La un anumit moment, pe la jumătatea perioadei de sarcină, când aflasem că urma să nasc o fetiță, am început să mă imaginez stând într-o cameră cu două oglinzi aflate față în față, astfel că, privind într-o oglindă, vedeai cealaltă oglindă care o reflecta pe prima și pe tine, depărtându-te în ceva ce semăna cu o infinitate de imagini. După douăzeci de săptămâni de

sarcină, fata mea avea un trup de 225 de grame, cam cât o banană, aflat într-o poziție echivalentă locului unde plutea în mine, lujerii încălciți ai viitorului meu genomic. La jumătatea periplului ei intrauterin, ea avea deja toate ovulele pe care urma să le aibă vreodată, grupate în ovare nu mai mari decât literele *ova* pe care tocmai le-ai citit. Ovulele fiicei mele sunt puncte argintii de energie potențială, lumina de la începutul tunelului, o experiență din apropierea vieții. Băieții nu produc spermă – mândra lor „sămânță” – decât după ce ajung la pubertate. Dar celulele sexuale ale fiicei mele, sămânța *noastră*, sunt deja definitiv stabilite încă dinaintea nașterii, cromozomii sunt sortați, fărâmele istoriilor moștenite de la părinții ei sunt deja ambalate în micii lor săculeți fosfolipidici.

Imaginea păpușii rusești care conține alte păpuși este prea des folosită. O văd pretutindeni, mai ales când sunt descrise misterele științei (dezlegi un mister, dai peste altul). Dacă există însă vreo împrejurare propice pentru a revigora această metaforă obosită, aceasta este tocmai descrierea naturii seriale pe care o vedește linia maternă. Observați, vă rog, forma ovoidală a păpușii, apoi caracterul absolut impredictibil și fluid al dinastiei. Deschide mama ovoidală și vei găsi fata ovoidală; deschideți copilul și următorul ovul vă va invita zâmbăreț să-l deschizi. Nu poți spune a priori câte reiterări te așteaptă; speri că vor continua mereu. Fiica mea, matrioșka mea.

Tocmai am spus că fiica mea avea toate ovulele pe la mijlocul vieții ei intrauterine. De fapt, ea era îndopată cu mult peste capacitate, ca într-o fermă avicolă generos subvenționată. Avea deja toate ovulele, și nenumărate altele în plus, urmând să piardă marea majoritate a respectivelor celule germinale înainte de a ajunge la menstruație. În săptămâna a douăzecea de graviditate, reprezentând vârful încărcăturii ugonale a femeii, fetusul are deja 6 până la 7 milioane de ovule. În următoarele douăzeci de săptămâni ale vieții intrauterine, 4 milioane dintre ele vor muri, iar până la pubertate nu vor rămâne decât 400 000, restul vor dispărea pe tăcute, fără să facă scandal.

Uzura continuă, chiar dacă într-un ritm mai blând, pe întreaga perioadă a tinereții, dincolo de începutul vârstei de mijloc. Cel mult 450 dintre ovulele ei vor fi solicitate pentru ovulație, sau mult mai puține de-atât, dacă femeia rămâne adesea gravidă și, prin urmare, nu este la ovulație.

Și totuși, până la menopauză, abia dacă rămân câteva ovule în ovare. Restul au dispărut. Corpul le-a revendicat.

Acesta este principiul de bază al organismelor vii. Viața este risipitoare; viața este mână-spartă; viața poate dăinui numai dacă cheltuie mai mult decât o ține punga. Faci lucruri din abundență, apoi râzi din ele, arunci la gunoi, te descotorosești de ce prisosește. Creierul este modelat datorită unui holocaust celular la scară largă, transformându-se dintr-o budincă de neuroni primitivi și excedentari într-o structură organizată de convoluții și conexiuni, recognoscibile ca lobi și nuclee. Până în clipa când creierul uman își încheie dezvoltarea, în copilăria timpurie, 90% dintre celulele sale originare au murit, lăsând câtorva privilegiate dificila misiune de a fi obsedate de mortalitate. Tot astfel sunt alcătuite și membrele. Într-un anumit moment al embriogenezei, degetele de la mâini și de la picioare trebuie să fie despovărate de rețeaua lor interdigitală, căci altfel am ieși din acvariul nostru amniotic având aripi de pește. Și tot așa este construită întreaga armătură anatomică.

Milioanele de ovule care ni se dau la început nouă, femeilor, sunt distruse fără urmă cu ajutorul apoptozei, un program innăscut care acționează la nivel celular. Ovulele nu mor pur și simplu – ele se sinucid. Membranele lor se încrețesc precum cămășile biciuite de vânt și apoi se fac bucăți, pentru a fi absorbite încet-încet de nucleele celulelor din apropiere. Ieșind din scenă cu grație, deși melodramatic, ovulele sacrificate lasă loc din belșug pentru ca suratele lor să eclozeze. Mi-e foarte drag cuvântul *apoptoză*, căci poate fi transformat în onomatopee: *a-POP-toză*. Ovulele fac „poc”, precum baloanele de săpun pe care le înțepăm, o irupție momentană a tensiunii, lumină refractată, apoi bum! Iar în vreme ce fiica mea creștea frumos înăuntrul meu, micile ei ovule de-abia apărute explodau cu zecile de mii în fiecare zi. Până în momentul nașterii, mă gândeam eu, ovulele ei vor fi cele mai rare celule din corpul ei.

Oamenii de știință au vorbit mult despre apoptoză în ultimii ani, încercând să facă legătura dintre orice boală cunoscută instituțiilor care acordă granturi – cancerul, Alzheimer, sau SIDA – și erodarea capacității de control a corpului când anumite părți din el trebuie să moară.